

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ СУБ'ЄКТАМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У статті розглянуто питання відшкодування шкоди, заподіяної суб'єктами надання адміністративних послуг у сфері внутрішніх справ, а також розкрито поняття й зміст відшкодування майнової і моральної (немайнової) шкоди та адміністративного позову суб'єкта звернення до суду як із матеріального, так і процесуального боку. Охарактеризовано елементи адміністративного позову, такі як підставу, предмет, зміст. Визначено особливості зворотної вимоги (регресу) за шкоду, спричинену протиправними діями або бездіяльністю посадової особи ОВС, ДМС України під час надання адміністративних послуг у контексті вітчизняного законодавства.

Ключові слова: відшкодування матеріальної шкоди, суб'єкти надання адміністративних послуг, службові особи, суб'єкти звернення, адміністративний позов.

В статье рассмотрен вопрос о возмещении вреда, причиненного субъектами предоставления административных услуг в сфере внутренних дел, а также раскрыты понятие и содержание возмещения имущественного и морального (неимущественного) вреда и подачи административного иска субъектом обращения в суд, как с материальной, так и с процессуальной стороны. Охарактеризованы элементы административного иска, такие как основание, предмет, содержание. Определены особенности обратного требования (регресса) за вред, причиненный противоправными действиями или бездейтельностью должностного лица ОВД, ДМС Украины во время предоставления административных услуг в контексте отечественного законодательства.

Ключевые слова: возмещение материального вреда, субъекты предоставления административных услуг, служебные лица, субъекты обращения, административный иск.

The issue of the compensation for the damage, caused by the subjects of administrative services in the sphere of Internal Affairs, is considered, as well as the concept and contents of the compensation of both material and moral damages and filing of an administrative claim of the subject of appeal to the court both from a substantive and procedural side are revealed. Several elements of an administrative claim, such as the foundation, subject, content, are described. The features of reverse requirements (setbacks) for the harm caused by wrongful acts or inactivities of the officials of the Internal Affairs, the State Customs Service of Ukraine while rendering administrative services in the context of domestic legislation are defined.

Keywords: compensation of material harm, subjects of grant of administrative services, official persons, subjects of appeal, administrative lawsuit.

Сьогодні відносини у сфері надання адміністративних послуг є досить важливою ланкою у системі суспільних відносин, оскільки кожна людина і громадянин є потенційним їх учасником.

Підписання нашою державою “Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом” дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції (політичну – підписано 21.03.2014, а економічну – 27.06.2014). Тому європейська інтеграція вимагає від України здійснення програми широкомасштабної адміністративної реформи. Стратегія адміністративного реформування органів виконавчої влади в Україні є втіленням у життя такої системи надання адміністративних послуг, яка забезпечила б здійснення покладених на неї чинним законодавством та Конституцією України функцій щодо забезпечення охорони прав і свобод, здоров'я, життя громадян, захисту державних та суспільних інтересів, дотримання системи цінностей, що ґрунтуються на демократичних принципах та відповідають європейським та міжнародним стандартам.

Чинним законодавством визначені високі вимоги до адміністративних послуг, зокрема те, що такі послуги повинні надаватися у відповідному обсязі та з використанням тільки ефективних і обґрунтованих засобів та методів.

Нині суб'єктами надання адміністративних послуг у сфері внутрішніх справ є: *центри надання послуг, пов'язаних з використанням автотранспортних засобів Державтоінспекції МВС України; підрозділів дозвільної системи, ліцензування та державного охоронного нагляду органів внутрішніх справ України*, а також їх *посадові особи*, які уповноважені надавати адміністративні послуги. До цих осіб належать *службові особи* зазначених центрів та *працівники міліції і службові особи міліції* відповідних підрозділів ОВС.

Водночас суб'єктами надання адміністративних послуг є *Державна міграційна служба України* (далі – ДМС України), її підрозділи й *посадові особи*, які уповноважені надавати адміністративні послуги. До цих осіб належать *державні службовців*. Важливим є те, що вказана служба належить до центральних органів виконавчої влади, а її діяльність координується Міністром внутрішніх справ України.

Під час надання адміністративних послуг існують випадки, коли суб'єкту звернення завдається майнова і моральна шкода внаслідок незаконно прийнятих суб'єктами надання адміністративних послуг рішень, дій чи бездіяльності така шкода має відшкодовуватися позивачу згідно з чинним законодавством.

Слід зауважити, що під шкодою необхідно розуміти витрати або неoderжані доходи, які суб'єкт звернення за адміністративною послугою міг би одержати, якби правопорушення не сталось. При цьому шкода може бути як *майнова*, так і *немайнова – моральна*.

Відповідно до ст. 56 Конституції України кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [1].

У ст. 22 “Відшкодування збитків та інші способи **відшкодування майнової шкоди**” Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) від 16.01.2003 № 435-IV зазначено, що особа (фізична, юридична), якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування [2].

Збитками є: 1) *витрати*, які фізична чи юридична особа (суб'єкт звернення за адміністративною послугою) зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (*реальні збитки*); 2) *доходи*, які фізична чи юридична особа (суб'єкт звернення за адміністративною послугою) могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (*упущена вигода*).

Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо законом не передбачено відшкодування в меншому або більшому розмірі. Якщо особа, яка порушила право, одержала у зв'язку з цим доходи, то розмір упущеної вигоди, що має відшкодовуватися фізичній чи юридичній особі, право якої порушено, не може бути меншим від доходів, одержаних особою, яка порушила право.

На вимогу особи, якій завдано шкоди, та відповідно до обставин справи *майнова шкода* може бути відшкодована і в інший спосіб, зокрема, шкода, завдана майну, може відшкодовуватися в натурі (передання речі того ж роду та тієї ж якості, пошкодження пошкодженої речі тощо).

Відповідно до ст. 23 ЦК України фізична або юридична особа має право на **відшкодування моральної (немайнової) шкоди** завданої внаслідок порушення її прав – грошима, іншим майном або в інший спосіб, незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню та не пов'язана з розміром цього відшкодування [2].

Моральна шкода полягає в приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Вона відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом.

Розмір відшкодування визначається судом залежно від характеру правопорушення, ступеня вини особи, яка завдала *моральної шкоди*, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості [2].

Слід також зазначити, що відповідно до п. 3 ст. 19 Закону України “Про адміністративні послуги” від 06.09.2012 № 5203-VI шкода, заподіяна фізичним чи юридичним особам посадовими особами, уповноваженими відповідно до закону надавати адміністративні послуги, адміністраторами внаслідок їх неправомірних діянь, відшкодовується у встановленому законом порядку.

У п. 4. наведеної вище статті закону зазначено, що держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, відшкодувавши шкоду, заподіяну посадовою особою, уповноваженою відповідно до закону надавати адміністративні послуги, чи адміністратором внаслідок незаконно прийнятих ними рішень, дій чи бездіяльності, мають право зворотної вимоги до винної особи згідно із законом [3].

Отже, **відшкодування шкоди** – це цивільно-правова *компенсація* майнових збитків, відшкодованих за рахунок держави, заподіяних суб'єкту звернення – фізичним чи юридичним особам суб'єктами надання адміністративних послуг, їх посадовими або службовими особами внаслідок незаконно прийнятих ними рішень, дій чи бездіяльності. *Право на відшкодування шкоди мають суб'єкти звернення* – фізична чи юридична особа, якщо шкода заподіяна органом або посадовою особою органу внутрішніх справ України чи ДМС України, уповноваженою відповідно до закону надавати адміністративні послуги.

Водночас згідно з ч. 3 ст. 25 Закону України “Про міліцію” від 20.12.1990 № 565-XII *працівник міліції*, який виконує свої обов'язки відповідно до наданих законодавством повноважень та у межах закону, не несе відповідальності за завдані збитки. Такі збитки компенсуються за рахунок держави. У свою чергу, відповідно до ч. 5 ст. 25 зазначеного закону *службова особа міліції*, яка порушила вимоги закону або неналежно виконує свої обов'язки, несе відповідальність у встановленому порядку [4].

При цьому в юридичній літературі наголошується на тому, що ця норма права потребує вдосконалення, оскільки в ній не зазначено, яку цивільно-майнову

відповідальність несуть службові особи міліції та як відшкодовується заподіяна ними матеріальна і моральна шкода фізичним чи юридичним особам.

Сьогодні на практиці адміністративні суди приймають постанови про відшкодування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної службовими особами міліції суб'єктам звернення при наданні адміністративних послуг внаслідок незаконно прийнятих ними рішень, дій чи бездіяльності, *за рахунок держави*.

Разом з тим, підрозділи дозвільної системи, ліцензування та державного охоронного нагляду органів внутрішніх справ України, їх посадові особи – працівники міліції, службові особи міліції, а також центри надання послуг, пов'язаних з використанням автотранспортних засобів Державтоінспекції МВС України, їх службові особи, які є уповноваженими відповідно до Закону України “Про надання адміністративних послуг” від 06.09.2012 надавати адміністративні послуги, при заподіянні матеріальної шкоди внаслідок незаконно прийнятих рішень, дій чи бездіяльності не відшкодовують матеріальні і моральні збитки позивачу (суб'єкту звернення). Ці збитки відповідно до постанови адміністративного суду відшкодовуються за рахунок держави *Управліннями МВС України, Головними управліннями МВС України (далі – УМВС, ГУМВС) в областях, Головним управлінням МВС в місті Києві, оскільки ці органи є розпорядниками бюджетних коштів у сфері внутрішніх справ*.

Матеріальні і моральні збитки, заподіяні внаслідок незаконно прийнятих рішень, дій чи бездіяльності при наданні адміністративних послуг працівниками міліції управління дозвільної системи, ліцензування та державного охоронного нагляду Департаменту громадської безпеки МВС України відшкодовуються *Міністерством внутрішніх справ України*.

Відповідно до ч. 1 ст. 60 ЦК України, а також ч. 1 ст. 60 Закону України “Про державну службу” від 17.11.2011 № 4050-VI (який вступає в дію з 01.01.2015) відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої фізичним або юридичним особам незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю *державного службовця* під час здійснення ним своїх повноважень, відшкодовується за рахунок держави [2; 5].

Підрозділи ДМС України, їх державні службовці, які є уповноваженими відповідно до Закону України “Про надання адміністративних послуг” від 06.09.2012 надавати адміністративні послуги, внаслідок незаконно прийнятих ними рішень, дій чи бездіяльності не відшкодовують матеріальні і моральні збитки суб'єктам звернення – фізичним чи юридичним особам, ці збитки *відшкодовуються за рахунок держави ДМС України, Управліннями ДМС України, Головними управліннями ДМС України (далі – ДМС, ГУДМС) в областях, Головним управлінням ДМС України в місті Києві, оскільки ці органи є розпорядниками бюджетних коштів у сфері міграційної служби*.

Слід також враховувати, що відповідно до ч. 1 ст. 1194 ЦК України від 16.01.2003 особа, яка застрахувала свою цивільну відповідальність, у разі недостатності страхової виплати (страхового відшкодування) для повного відшкодування завданої нею шкоди зобов'язана сплатити потерпілому різницю між фактичним розміром шкоди і страховою виплатою (страховим відшкодуванням) [2].

Зважаючи на зазначене вище, суб'єкт звернення – фізична чи юридична особа відповідно до вимог ст. 106 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) від 06.07.2005. № 2747-IV [6] подає до адміністративного суду як суду першої інстанції письмово позовну заяву особисто або за допомогою свого представника (позовна заява може бути надіслана до суду поштою) за

місцем реєстрації чи проживання (юридичною адресою) на стягнення коштів з відповідача суб'єкта владних повноважень, яким виступає МВС України, УМВС, ГУМВС України в областях, ГУМВС України в місті Києві, а також ДМС України, на відшкодування шкоди (матеріальної, моральної), завданої його незаконним рішенням, дією або бездіяльністю.

Водночас відповідно до ч. 2 ст. 105 КАС України письмова позовна заява може бути складена позивачем шляхом заповнення бланка позовної заяви, наданого судом. У ч. 3 цієї статті також зазначено, що на прохання позивача службовцем апарату адміністративного суду може бути надана допомога в оформленні позовної заяви [6].

До позовної заяви позивачем чи його представником додається документ про сплату судового збору, крім випадків, коли його не потрібно сплачувати.

Якщо позовна заява подається представником, то в ній зазначаються ім'я представника, його поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є. Одночасно з позовною заявою подається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника.

Копія ухвали про відкриття провадження в адміністративній справі невідкладно після постановлення надсилається особам, які беруть участь у справі, разом з витягом про їхні процесуальні права та обов'язки, встановлені статтями 49, 51 КАС України.

Відповідно до ч. 1 ст. 122 КАС України адміністративна справа має бути розглянута і вирішена судом *протягом розумного строку, але не більше місяця з дня відкриття провадження у справі*, якщо інше не встановлено зазначеним вище Кодексом [6].

Позивач може впродовж усього часу судового розгляду збільшити або зменшити розмір позовних вимог, подавши письмову заяву, яка приєднується до справи. До початку судового розгляду справи по суті позивач може змінити підставу або предмет адміністративного позову, подавши письмову заяву, яка приєднується до справи. Заява про зміну позовних вимог повинна відповідати вимогам, які встановлені КАС України для позовних заяв. У разі невідповідності такої заяви вимогам статті 106 зазначеного Кодексу суд своєю ухвалою повертає її позивачу.

Отже, адміністративний позов як процесуальний засіб – це вимога заявника до суду про захист публічного права, як суб'єктивного, так і об'єктивного. Захист об'єктивного публічного права за допомогою адміністративного позову може і повинен здійснюватися, принаймні, за двох умов: а) у зв'язку з суперечками про законність нормативно-правових актів (суперечками про абстрактне (формальне) право)); б) у зв'язку зі здійсненням адміністративної провини, що порушує правила поведінки і заборони у сфері публічного управління.

Слід зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 21 КАС України вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин, розглядаються адміністративним судом, якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір. Інакше вимоги про відшкодування шкоди вирішуються судами в порядку цивільного або господарського судочинства [6].

Таким чином, “адміністративний позов” забезпечує ініціювання адміністративно-судового захисту прав і свобод громадян від неправомірних рішень, дій та бездіяльності суб'єктів владних повноважень, який здійснюється за правилами адміністративного судочинства [7, с. 151].

У юридичній літературі не існує єдиного підходу до визначення позову. Основна наукова дискусія відбувається навколо поняття позову в цивільно-правовій науці. Найбільш розповсюдженим та обґрунтованим є визначення позову як “вимоги позивача до відповідача, зверненої через суд, про захист порушеного чи такого, що оспорується, суб’єктивного права чи інтересу, що охороняється законом, здійснена у визначеній законом процесуальній формі” [8, с. 256; 9, с. 187].

Отже, на нашу думку, під позовом у процесуальному сенсі слід розуміти звернену до суду вимогу про захист порушеного права, а також права, що оспорується, чи законного інтересу. Під позовом у матеріально-правовому значенні варто розуміти звернену через суд матеріально-правову вимогу позивача до відповідача.

Але деякі вчені все-таки вважають, що *позов* – єдине поняття, що включає в себе як матеріальну, так і процесуальну сторони. При цьому вимога позивача до відповідача становить матеріально-правову сторону позову, а вимога його до суду про захист права – процесуально-правову [10, с. 72].

В адміністративному судочинстві формою звернення є адміністративний позов. Слід зазначити, що адміністративний позов допускає не лише оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб’єкта владних повноважень, а й висунення вимог про зобов’язання суб’єкта владних повноважень вчинити певні дії чи утриматися від цього, про відшкодування шкоди тощо. Крім того, адміністративний позов дозволяє уніфікувати форму звернення до суду як фізичних та юридичних осіб, так і суб’єктів владних повноважень.

Таким чином, **адміністративний позов** – це звернення позивача (фізичної чи юридичної особи), оформлене відповідно до процесуальних норм адміністративного судочинства та подане до адміністративного суду як суду першої інстанції про поновлення, визначення або захист його суб’єктивних прав та інтересів, а також матеріально-правова вимога позивача до відповідача про відшкодування шкоди, заподіяної суб’єктом надання адміністративних послуг внаслідок незаконно прийнятих ними рішень, дій чи бездіяльності, що відбувається за правилами адміністративного судочинства.

Елементами адміністративного позову є внутрішні його частини, які відображають структуру, зокрема: **підстава, предмет, зміст** позову.

1. **Підставу** адміністративному позову становлять обставини (юридичний факт) і норми права, які у своїй сукупності дають право особі звертатися до адміністративного суду як суду першої інстанції з вимогами до іншої особи чи органу влади.

2. **Предметом** позову є матеріально-правові вимоги особи, яка звертається до адміністративного суду, до відповідача (наприклад, вимога вчинити певну дію на користь позивача). Право визначення предмета позову належить лише позивачеві. Правильне визначення предмета позову визначає і майбутнє виконання судового акта, оскільки обмежено сформульовані вимоги позивачем можуть надалі не дозволити його виконання;

3. **Зміст** позову – адресоване адміністративному суду прохання позивача процесуально-правового характеру задовольнити його вимогу до відповідача (наприклад, прохання до суду зобов’язати відповідача до вчинення певної дії).

Отже, адміністративний позов у сучасному адміністративному судочинстві слід розглядати як матеріально-правову вимогу позивача до відповідача, звернену через суд стосовно захисту прав, свобод та інших інтересів позивача, а також

стягнення коштів з відповідача суб'єкта владних повноважень на відшкодування шкоди.

Слід зауважити, що судові рішення, яким адміністративний суд вирішує спір по суті, викладається у формі *постанови*.

Якщо справа розглядається адміністративним судом за місцезнаходженням суб'єкта владних повноважень, яким у нашому випадку виступає МВС України, ГУМВС України, УМВС України в областях, ГУМВС України в місті Києві, а також ДМС України та її підрозділи, і відповідач не був присутній у судовому засіданні під час проголошення судового рішення, суд не надсилає копії такого рішення, а лише повідомляє суб'єкту владних повноважень у порядку, передбаченому ч. 1 ст. 38 КАС України, про можливість отримання копії судового рішення безпосередньо в суді.

Після розгляду позовної заяви адміністративний суд приймає постанову про стягнення з відповідача, яким може виступати МВС України, ГУМВС України, УМВС України в областях, ГУМВС України в місті Києві, а також ДМС України, коштів у визначеній сумі на відшкодування шкоди позивачу.

На наш погляд, цікавим є питання про можливість існування зустрічного позову в адміністративному процесі. У позовному судочинстві, наприклад у цивільному, він є своєрідним гарантуванням відповідачу права на захист.

Зустрічний позов подається з метою захисту прав та нейтралізації первісного позову повністю або частково. Сьогодні в адміністративному судочинстві України такий інститут відсутній, але на нашу думку, він має право на існування в адміністративному процесі, оскільки можна передбачити випадки, коли відповідачем може бути подана зустрічна вимога до позивача, пов'язана з первинною вимогою.

Слід також зазначити, що правовідносини у сфері відшкодування шкоди винних службових осіб ОВС, ДМС України, які виникають внаслідок заподіяння останніми шкоди органу чи підрозділу внутрішніх справ, а також ДМС України, зумовлені сукупністю певних юридичних фактів, з-поміж яких визначальне місце займають підстава та умови матеріальної відповідальності.

Відповідно до ч. 4 ст. 1191 ЦК України від 16.01.2003 № 435-IV держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, відшкодувавши шкоду, завдану посадовою, службовою особою внаслідок незаконно прийнятих рішень, дій чи бездіяльності відповідно органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, мають право зворотної вимоги до винної особи в розмірі виплаченого відшкодування (*крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами та відшкодуванням моральної шкоди*) [2].

Закон України "Про адміністративні послуги" від 06.09.2012. № 5203-VI також містить подібну вимогу (п. 4 ст. 19) [3].

Таким чином, держава в особі суб'єкта призначення (відповідача) *ГУМВС, УМВС в областях, ГУМВС в місті Києві, Державної міграційної служби України* після проведення службової перевірки та встановлення вини працівника міліції, службової особи міліції, службовця чи державного службовця має право зворотної вимоги (регресу) до винного працівника чи службовця в розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом.

Умовами негативної матеріальної відповідальності службових осіб ОВС потрібно вважати: а) протиправну поведінку; б) наявність прямої дійсної шкоди; в) причинний зв'язок між протиправною поведінкою та настанням шкоди; г) вину в заподіянні шкоди.

У разі застосування зворотної вимоги (регресу) працівник міліції, службова особа міліції, службовець чи державний службовець несе майнову відповідальність

тільки за шкоду, спричинену його протиправними діями або бездіяльністю. Серед способів відшкодування такої шкоди виділяють: *по-перше, добровільний* (за заявою працівника міліції та службовця); *по-друге, адміністративний* (за розпорядженням начальника органу внутрішніх справ); *по-третє, судовий* (за рішенням суду).

Слід зазначити, що відповідно до ч. 4 ст. 1191 ЦК України *загальна позовна давність встановлюється тривалістю в три роки* [2]. У ч. 1 ст. 247 КАС України заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подано **протягом одного місяця** після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини. При цьому заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи (п.1 ч. 2 ст. 245 КАС), може бути подана **не пізніше ніж через три роки** з дня набрання судовим рішенням законної сили. У разі, якщо така заява подана до адміністративного суду після закінчення цього строку, адміністративний суд відмовляє у відкритті провадження за нововиявленими обставинами, незалежно від поважності причини пропуску цього строку [6].

Підводячи підсумки викладеного вище, необхідно зазначити, що *відшкодуванням шкоди* є цивільно-правова компенсація майнових збитків, заподіяних суб'єкту звернення (фізичним чи юридичним особам) суб'єктами надання адміністративних послуг внаслідок незаконно прийнятих ними рішень, дій чи бездіяльності. Важливим механізмом захисту прав людини є право на відшкодування шкоди, яким наділені суб'єкти звернення, якщо шкода заподіяна органом або посадовою особою органу внутрішніх справ України чи ДМС України, уповноваженими відповідно до закону надавати адміністративні послуги, внаслідок незаконно прийнятих ними рішень, дій чи бездіяльності. У свою чергу, обов'язок відшкодовувати за рахунок держави майнову шкоду, заподіяну позивачу (суб'єкту звернення) у ході надання адміністративних послуг ОВС, покладається згідно з чинним законодавством на суб'єктів надання таких послуг, а саме на органи, що є розпорядниками бюджетних коштів у сфері внутрішніх справ – МВС та ДМС України, а також їх територіальні органи обласного рівня.

Слід зазначити, що право на відшкодування шкоди мають фізичні та юридичні особи – суб'єкти звернення за отриманням адміністративних послуг, коли ця шкода була завдана їм незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів виконавчої влади, якими є суб'єкти надання адміністративних послуг, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435- IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40-44, Ст. 356.
3. Про адміністративні послуги : Закону України від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 32 – Ст. 409.
4. Про міліцію : Закон Української РСР від 20 грудня 1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 4. Ст. 20.
5. Про державну службу : Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4050-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 26. – Ст. 273.
6. Кодексу адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 35. – Ст. 446.

7. *Педько Ю.С.* Адміністративний позов і предмет захисту в адміністративному судочинстві / Ю.С. Педько // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 4. – С. 151–157.
8. Гражданский процесс : учебник / под ред. В.В. Комарова. – Х. : ООО “Одиссей”, 2001. – 704 с.
9. Гражданский процесс : учебник. – 3-е изд., испр. и доп. / под ред. М.К. Треушников. – М. : ООО “Городец – издат.”, 2000. – 672 с.
10. *Чечот Д.М.* Иск и исковые формы защиты права / Д.М. Чечот // Правоведение. – 1969. – № 4. – 543 с.

Отримано 10.10.2014